9 PROPOSTES

equipaments culturals a la Sagrera de Barcelona

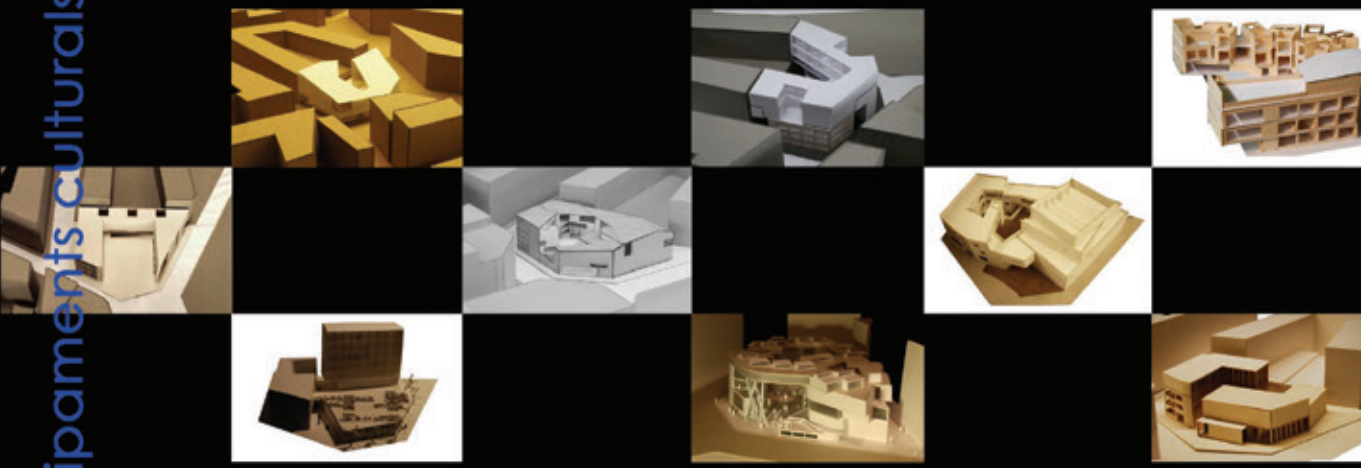

ORGANITZACIÓ

Universitat Politècnica de Catalunya
Escola Tècnica Superior d'Arquitectura del Vallès - Departament de Projectes Arquitectònics

EDITOR

Joan Curós i Vilà

PROFESSORS Taller d'Arquitectura i Projecte. T.A.P. B

Joan Curós. Professor coordinador. Departament de Projectes Arquitectònics
Lluís Jubert. Departament de Projectes Arquitectònics
Santi Soto. Departament de Projectes Arquitectònics
Lluís Bravo. Departament d'Expressió Gràfica Arquitectònica
Raimon Farré. Departament de Construccions Arquitectòniques
Carles Jaén. Departament d'Estructures a l'Arquitectura
Toni Tribó. Departament de Construccions Arquitectòniques

COL•LABORACIÓ en maquetació i disseny:

Mònica Caro. Becària del TAP B i Estudiant d'arquitectura

© els autors
ISBN: 978-84-615-6026-4
Dipòsit Legal: B.11807-2013
Abril-2013

9 PROPOSTES

equipaments culturals a la Sagrera de Barcelona

SUMARI

PRESENTACIÓ Joan Curós i Vilà 04

ENUNCIAT Equip docent T.A.P. B 05

BIBLIOGRAFIA 06

EL LLOC 07

NAU IVANOW 10

9 PROPOSTES

Compacitat. Marc Calvo Torras 11

El buit. Núria Fernández Vinyet 13

Urbanitat. Pablo Galán Checa 15

Centralitat. Alejandro Garcia Garrido 17

Cobriment geomètric. Roger Lagunas Santana 19

Volums i Caos . Marc Méndez Peña 21

Mimetisme i desencaix. Marta Peinado Alós 23

Organicidad. Alex Ruiz Gabiña 25

Dynamic-Flows. Alex Valdés Omedes 27

PRESENTACIÓ

Enceto aquesta presentació fent ús d'una expressió matemàtica tal com és el sumatori de diferents unitats el qual ens condueix a l'obtenció d'un producte global. Si aquest paràmetre el traslladem a l'arquitectura, de l'addició de diferents edificis obtenim la ciutat. Aquest projecte està emplaçat a la ciutat de Barcelona i en concret en una àrea de molta transcendència com és l'Eixample. El solar es troba en una part perimetral d'aquest teixit on les manzanes es comencen a desdibuixar i a fusionar amb la zona de la Sagrera, lloc que actualment està suportant una transformació urbanística considerable. En concret es tracta de la manzana on s'hi troba la Nau Ivanow, un centre d'art i de pensament artístic emblemàtic de Barcelona construït a l'any 1967 per l'arquitecte Jordi Figueras.

Les 9 propostes que es presenten traspuen una frescor i una revitalització especial per al barri i en particular afronten diferents maneres de cohesionar el teixit perimetral a través de l'espai col•lectiu que es genera per a la ciutat.

El comú denominador que en transcendeix d'aquests diferents plantejaments és la permeabilitat de l'espai públic obert a la ciutat, bé sigui a través d'un espai central com és una plaça o d'un espai lineal com el carrer o la combinació d'ambdós, és a dir l'acabament del carrer desembocant en una plaça en forma rectilínia o orgànica.

En algunes propostes l'edifici està constituït per una única unitat volumètrica la qual tanca l'illa d'eixample tot permetent la penetrabilitat en planta baixa. D'altres propostes estan constituïdes per diferents volumetries fragmentades per l'espai d'ús col•lectiu com carrers o una plaça.

El curs hi han intervingut dos conferenciants externs, l'un és l'arquitecte en cap de l'Ajuntament de Barcelona, Vicente Guallart que va explicar des de l'òptica de la gran escala, els futurs plans urbanístics de la zona la Sagrera i l'altre conferenciant ha estat el catedràtic de projectes arquitectònics de l'Escola Tècnica Superior d'Arquitectura de Madrid, Juan Carlos Arnuncio que va exposar la repercussió de la llum a l'arquitectura. Alhora es va realitzar un viatge a Istanbul per a poder viure i veure la idiosincràsia de l'arquitectura turca.

Per acabar vull ressaltar la racionalitat i l'aplicació del seny enlloc de la rauxa en aquests projectes arquitectònics per tal que l'arquitectura ofereixi una vida més confortable a tots els ciutadans que en facin ús. I per tant encoratjar als corresponents autors a desenvolupar i a perfeccionar aquest objectiu al llarg de la seva vida professional.

Joan Curós i Vilà. Dr. Arquitecte
Universitat Politècnica de Catalunya

El projecte tracta d'uns nous equipaments culturals en un solar de l'Eixample de Barcelona, al costat de la nova Estació de la Sagrera, lloc d'una important transformació urbanística.

Es tracta d'un solar d'una superfície de 1611 m2 que es troba delimitat pels carrers Josep Estivill, el qual actualment arriba fins a la convergència del carrer Hondures, el carrer Ciutat d'Elx i el passatge Bofarull el qual separa el solar de l'edificació veïna d'habitatges.

El programa vol actualitzar les actuals instal•lacions que es troben en un estat molt degradat i satisfer així les necessitats artístiques del barri on es puguin celebrar actuacions musicals i artístiques, i poder realitzar els corresponents assajos. El programa contempla una sala polivalent per a representació amb capacitat per a 400 persones, una sala polivalent per assaig de 400 m2 i els corresponents espais comuns, espais de servei i espais de gestió. També es contempla l'existència de 30 tallers de lloguer per a artistes per tal de generar una activitat creativa constant en aquest complex. Això significa construir una superfície total de 3563 m2.

El solar està en l'illa d'Eixample que conté la coneguda Nau Ivanow la qual es troba a la cantonada entre els carrers Hondures i el carrer Ciutat d'Elx. Aquest edifici està catalogat per l'Ajuntament de Barcelona com a Patrimoni Industrial d'Interès Municipal, la qual cosa cal la seva preservació, però això no impedeix la seva transformació i adaptació interior allotjant una part del programa.

Cal que l'espai públic tingui un paper important amb el projecte per tal que interaccioni amb l'edificació i que aquest diàleg tingui la capacitat de difuminar la frontera entre interior i exterior.

Joan Curós
Lluís Jubert
Santi Soto
Lluís Bravo
Raimon Farré
Carles Jaén
Toni Tribó

• Arquitectura y Música en el siglo XX. Susano Moreno Soriano. Fundación Caja de Arquitectos. Colección arquia/tesis, núm. 27, 2008

• Aesthetics of Total Serialism. Contemporary Reseach from Music to Architeture. Markus Bandur. Basel; Boston; Berlín: Birklaüsen, 2001

• Architecture as a translation of music. Elizabeth Martin. Princetton Architectural Press, Inc., 1994

• Escritos al oído. John Cage. Colección de Arquitectura 38. Colegio Oficial de Aparejadores y Arquitectos Técnicos de Murcia, 1999.

• Les Arts escèniques a Catalunya. Jordi Jané. Galàxia Gutenberg, 2001

• Musica e architettura. Maria Cristina Forlani. Gangemi Editore

• Architettura & Musica. Renzo Piano Building Workshop. Edizione Lybra Immagine, 2002

• Auditorium. Architetture per la musica. Cristiano Tavari. Nuova Argos Edizioni, 1997

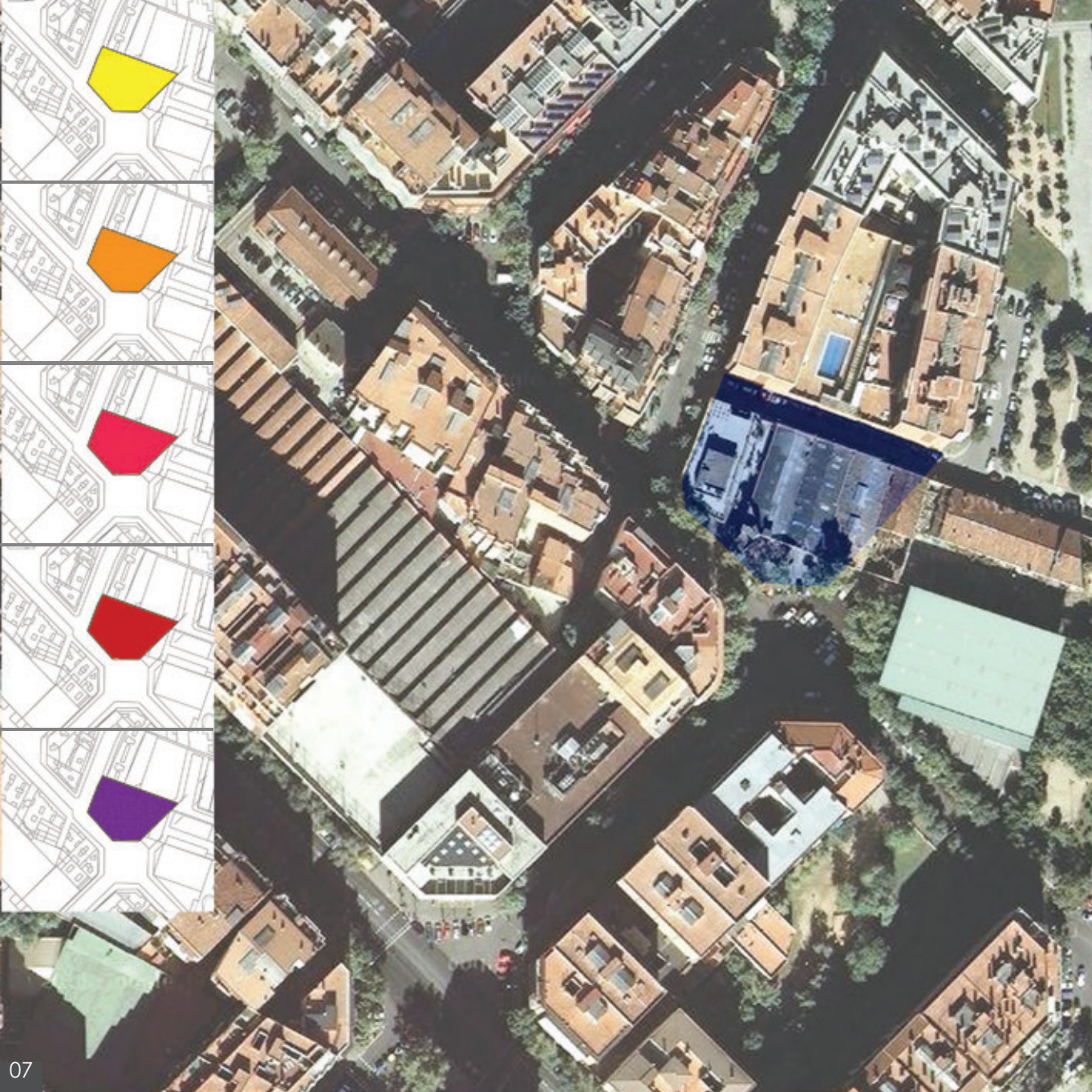

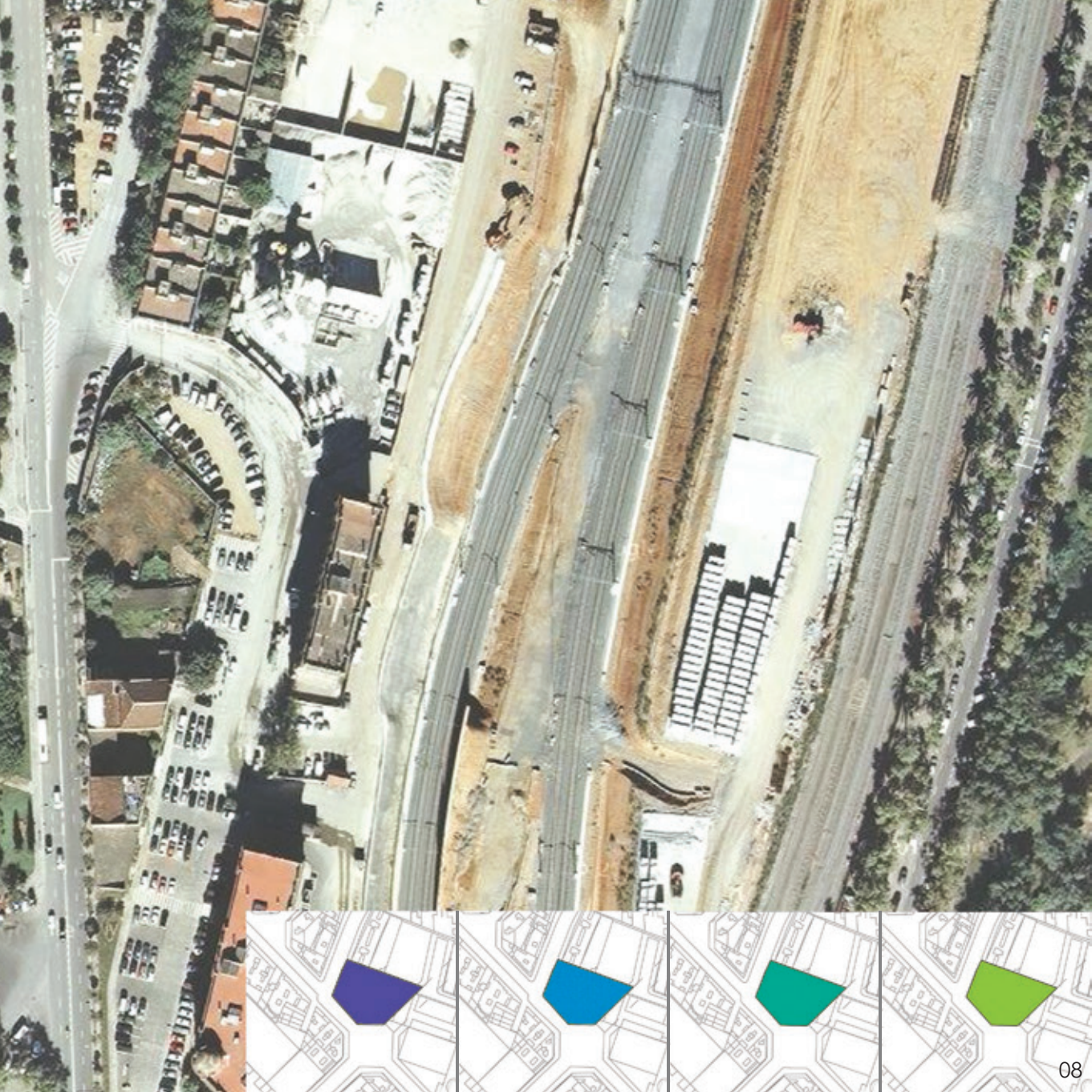

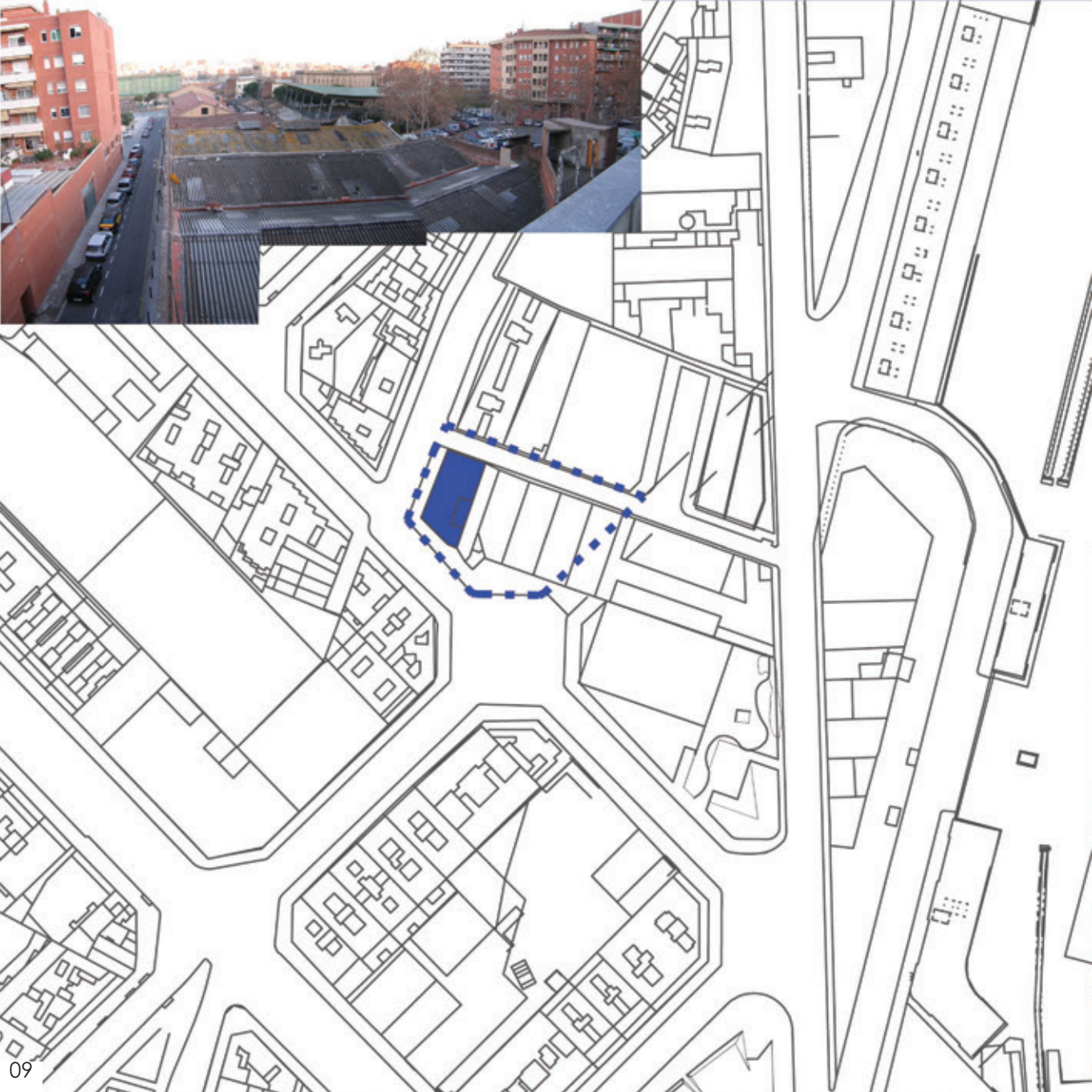

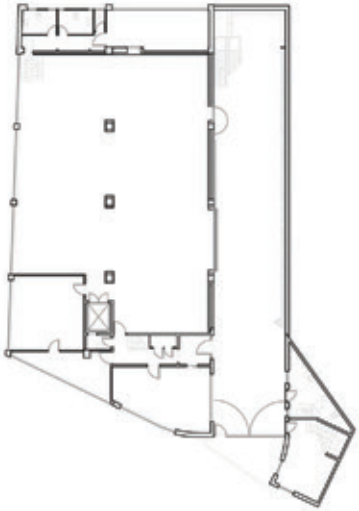

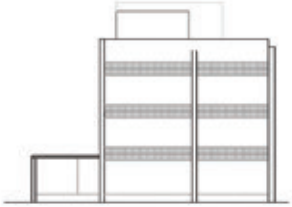

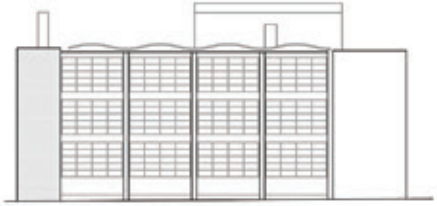

NAU
IVA
NOW

El lloc on ens trobem te especial importància ja que forma part de l'eixample de Barcelona, que té com a protagonista el "xamfrà".
El projecte té una geometria exterior molt marcada, que vol recuperar i donar protagonisme a la cantonada, ja que és l'últim xamfrà de l'eixample en trobar-se en un límit del mateix.

La volumetria del projecte està ramatada per un pla inclinat a la coberta amb la qual cosa s'obtenen diferents alçades, en un volum unitari.
El projecte manté les façanes de la nau encara que s'hi intervé per tal de col•locar una segona pell d'U-glass seguint els valors i característiques d'aquesta, el caràcter industrial, l'ús de materials lleugers i elements translúcids.
La continuïtat de façana es fa present amb la unió de l'edificació nova amb el veí, deixant una servitud de pas de 7m d'ample i creant una continuïtat que evita visualment la mitgera.

L'edifici es distribueix al voltant d'un pati central que funciona com accés principal. Un foier de doble alçada divideix l'edifici en dos ales; a l'ala esquerra trobem els tallers individuals, mentre que a l'ala dreta hi ha la sala polivalent i la sala d'assaig, aquesta a la part superior. En el punt clau entre les dues ales hi ha un nucli de serveis comuns que es va repetint a cada planta, vinculat al pati central com a element principal del projecte.
L'edifici té una doble pell tant en façana com en coberta, per tal d'obtenir una ventilació natural que garantitza el confort interior, sobretot a l'època d'estiu.

La geometria s'adapta als límits del solar i el volum final es caracteritza en donar singularitat al projecte.

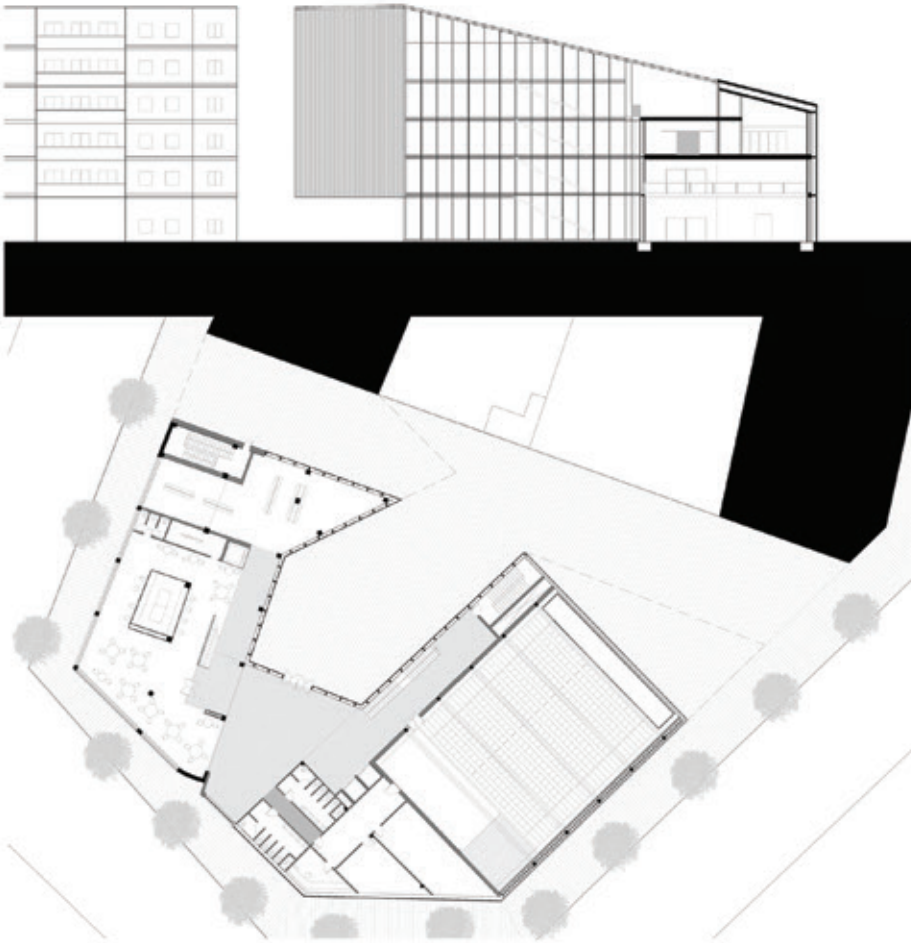

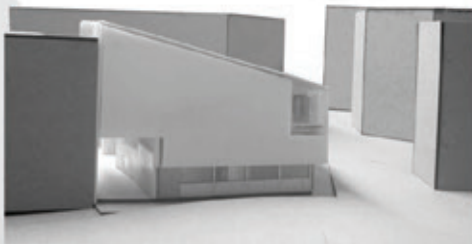

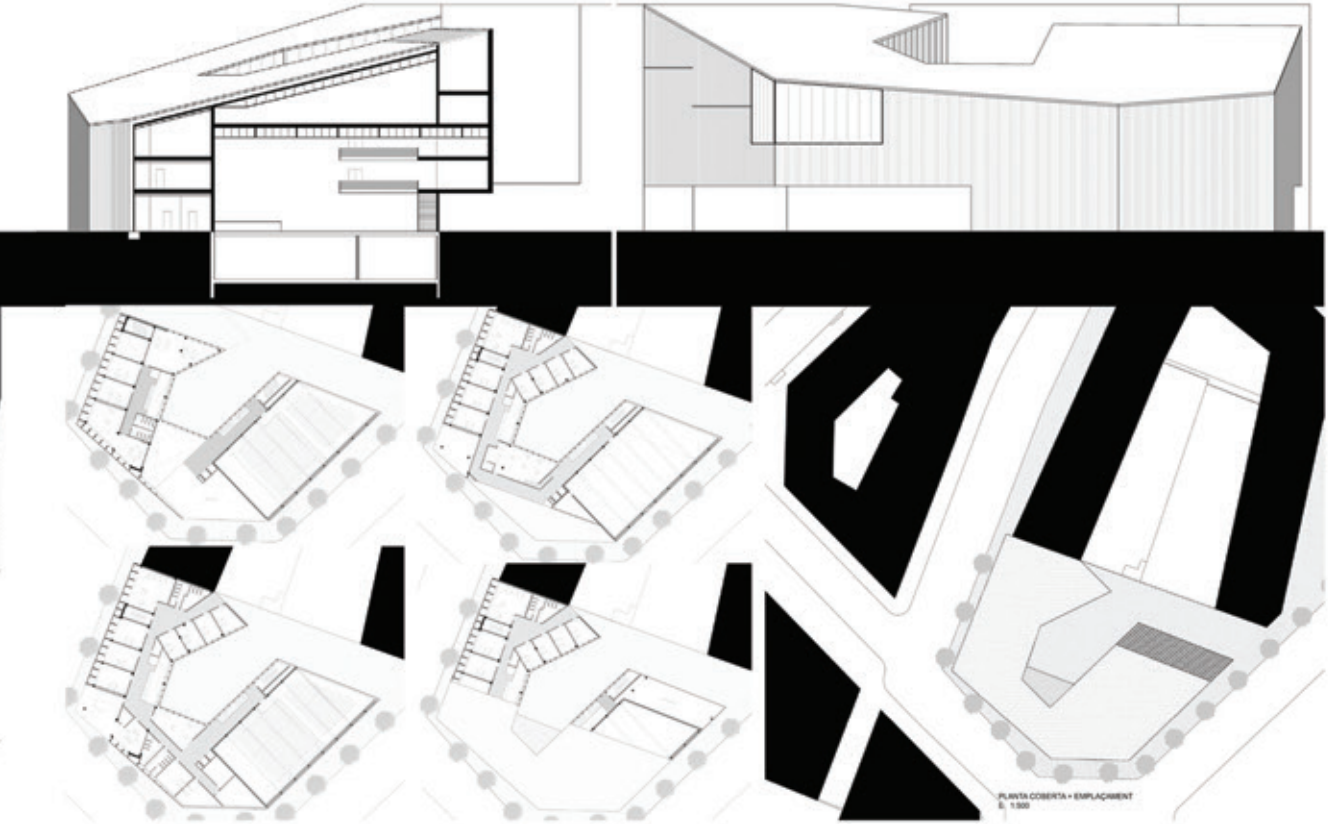
PLANTA COBERTA + EMPLAÇAMENT
E. 1:500

El projecte planteja l'ampliació dels espais de la pròpia edificació actual millorant-ne les condicions i adequant-ho a les necessitats actuals. La intervenció tracta de mantenir únicament la Nau Ivanow pel seu interès arquitectònic industrial dels anys 1970 i proposa tancar l'illa tot resseguint els límits del solar fins a l'edifici d'habitatges preexistent seguint el criteri de l'Eixample. Es potencia la cantonada amb la situació de l'accés i es deixa la part central del solar com a espai públic el qual es fusiona amb el passatge Bofarull.

Per aquest motiu, a l'hora de projectar es parteix de l'ocupació del màxim volum, i es duu a terme un buidatge intencionat segons les necessitats d'espais i de programa.

Per a fer el buidatge, s'han seguit uns paràmetres inicials:

- Obertura del Passatge Bofarull en planta baixa.
- Volum compacte, sense obertures en el pla de façana, il•luminat únicament a partir dels buidats.
- Reconèixer a simple vista ambdós volums, la Nau Ivanow i l'ampliació.
- Vinculació de cada un dels espais a un pati.
- Utilització de patis per organitzar els espais, de manera que fins i tot els tallers tinguin la sensació d'estar en un espai exterior i se'n puguin apropiar.
- Generar espais lliures públics o semipúblics d'apropiació, a cadascuna de les plantes.
- Il•luminació de tots els espais a través dels patis.
- Grans espais interiors amb contrastos d'alçades.

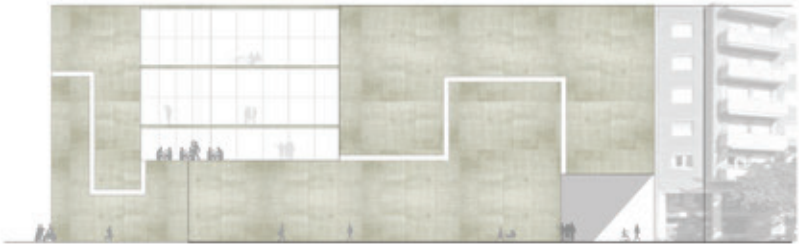

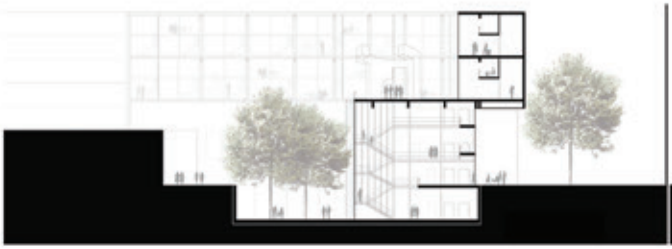

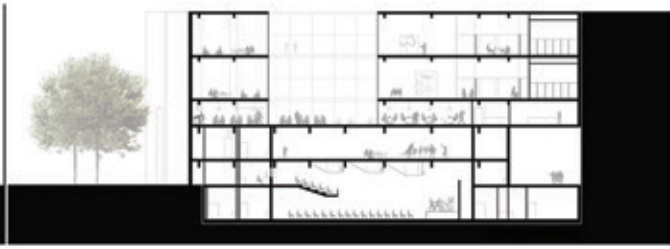

C/ JOSEP ESTIVILL
PASSATGE BONAVAL
C/ JOSEP ESTIVILL

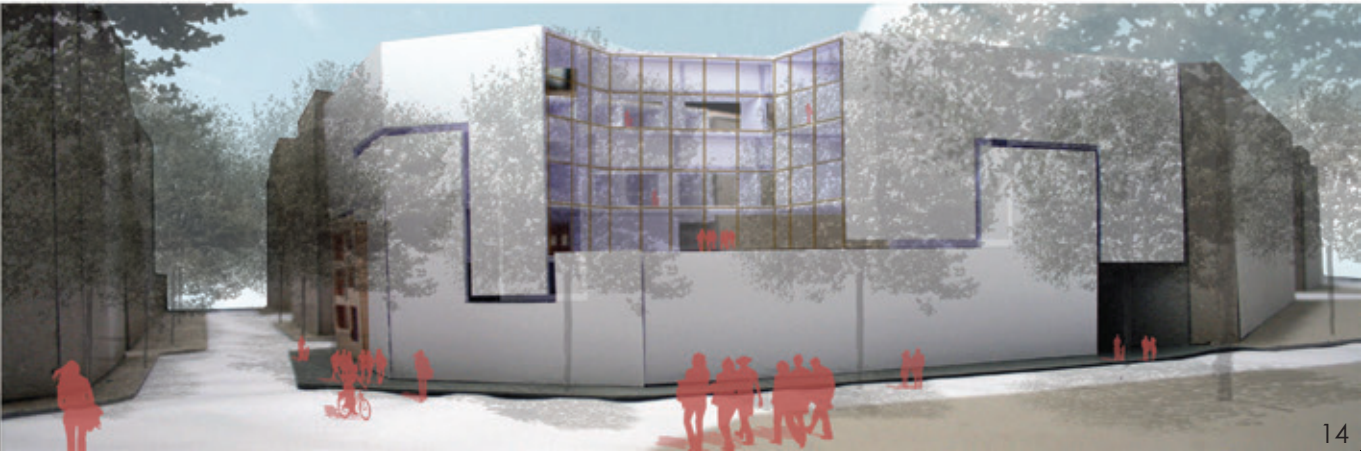

El projecte es fonamenta amb la generació de carrers i una plaça elevada. Es proposa un edifici en el qual la membrana que separa l'espai privat del públic sigui difusa, a través de l'equipament que ho vehiculi.
L'entrada principal està al xamfrà on hi ha un ampli porxo que actua de foier i manté alhora una relació amb el passatge intern de l'edifici.
La planta baixa dibuixa les circulacions de l'espai públic en uns carrers interiors que es fusionen amb el passatge Bofarull entrellaçant-se amb la trama de carrers col•lindants.
La planta primera allotja una plaça exterior, que articula tota la planta i es converteix en el nucli important de l'edifici. Aquesta plaça. està envoltada per diferents peces que la delimiten: una zona d'accés als habitatges-taller, el restaurant, la sala d'assatjos i la sala d'exposicions. La composició d'aquestes peces determina una morfologia orgànica. Es proposa en aquesta planta establir una relació directa amb la mitgera que limita el passatge Bofarull, integrant-la dins del projecte a través d'uns porxos als extrems que exerceixen una funció simbòlica com a portes.
La tercera i la quarta planta contenen els habitatges-taller dels artistes residents. L'organització de la planta vé determinada per l'orientació cap a la plaça generant eixos que emfatitzen la importància de l'espai central.
Un ampli corredor central permet una successió d'espais comuns que afavoreixin la interacció dels usuaris.
Atesa la forma i disposició del mòdul d'habitatge-taller, es produeixen espais intersticials entre ells, destinats a espais comuns.
El tancament de la planta baixa reflecteix una textura molt sòbria, pràcticament cega, redirigint la importància a l'interior de l'edifici atès al seu programa en contraposició en les plantes superiors. El tractament de les façanes creen un joc de llums i ombres generats per la pròpia disposició dels volums.

NAU
IVA
NOW

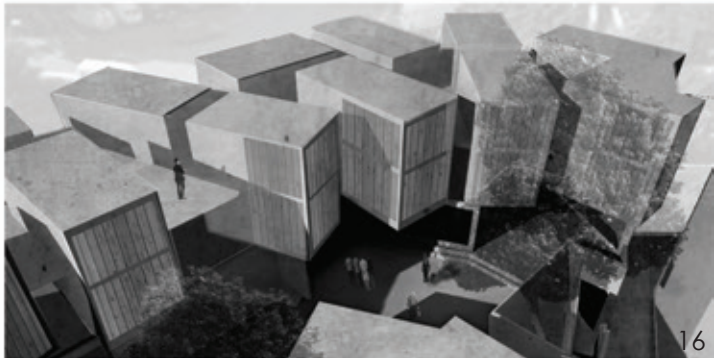

En el planteig i desenvolupament del projecte s'han tingut en consideració dos paràmetres:

Per una banda l''estat actual de conservació o degradació de les construccions preexistents, així com l'interès arquitectònic de les mateixes.
Estudiat aquest aspecte es manté la Nau Ivanow a la que se li realitza una remunta d'un pis i les naus col•lindants s'enderroquen.

Per altra banda entendre el programa (tallers, sala d'exposicions i teatre) i quins són els seus usos i necessitats perquè aquests espais s'utilitzin amb la major eficiència, tant amb confortabilitat d'espai com la necessitat de recursos, de forma que aquests paràmetres ens generin la proposta de projecte. És a dir, pensar on situar les coses no per volumetria ni per distribució, sinó tenint en compte on ens pot ser més beneficiós tindre determinat ús depenent de les necessitats que requereixi. Per exemple, un auditori, normalment amb poques o gairebé cap obertura, ha de tenir les seves façanes tocant directament amb l'exterior?

Així que el projecte queda dividit en dos parts, una soterrada, ocupant la totalitat del terreny disponible, menys els fonaments de la Nau Ivanow i una per damunt de la cota de carrer que es situa al perímetre de la parcel•la configurant una plaça central oberta al carrer i delimitada per les tres bandes pels edificis, sota de la qual es situen els auditoris i es genera un esplèndid i nou espai públic per al barri.

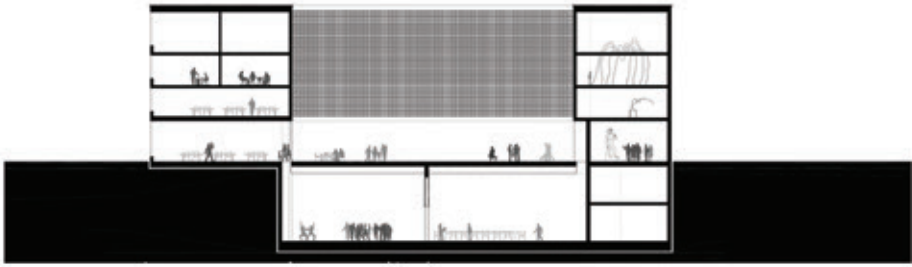

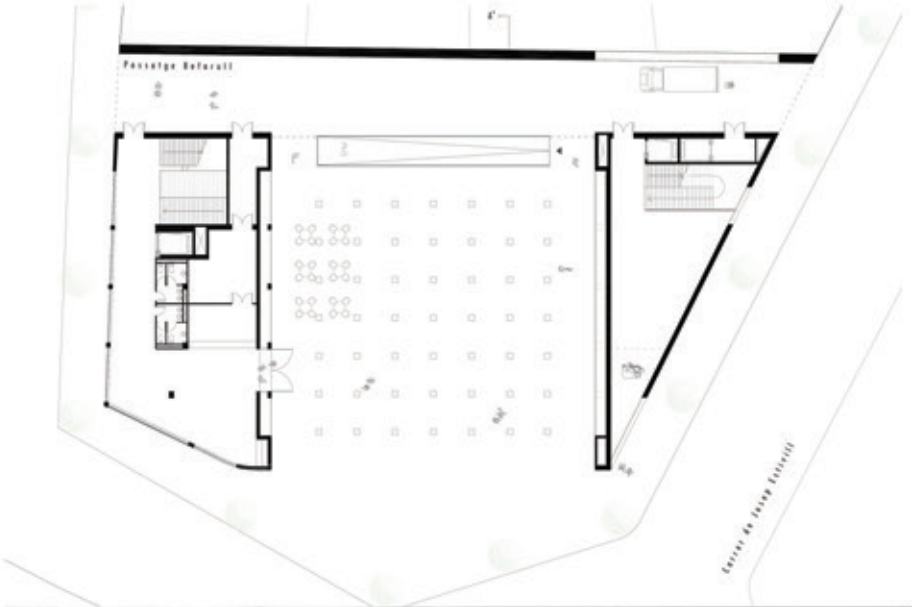

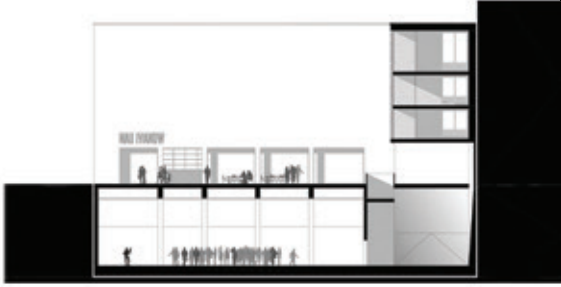

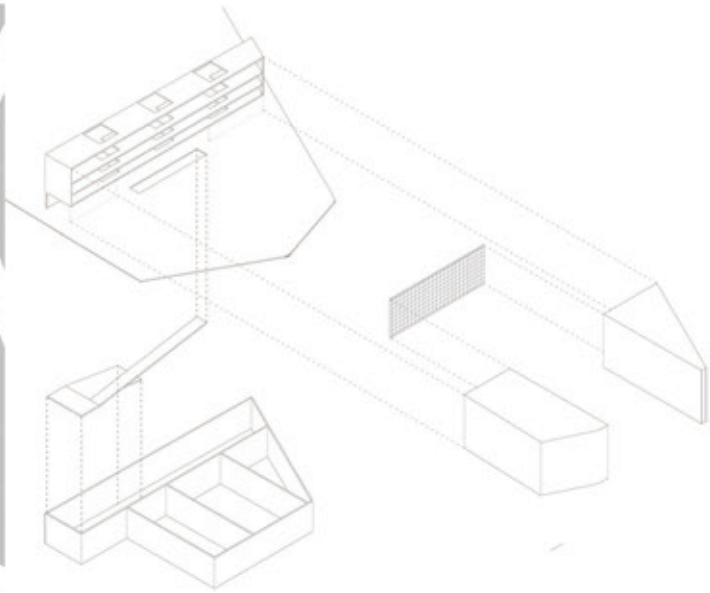

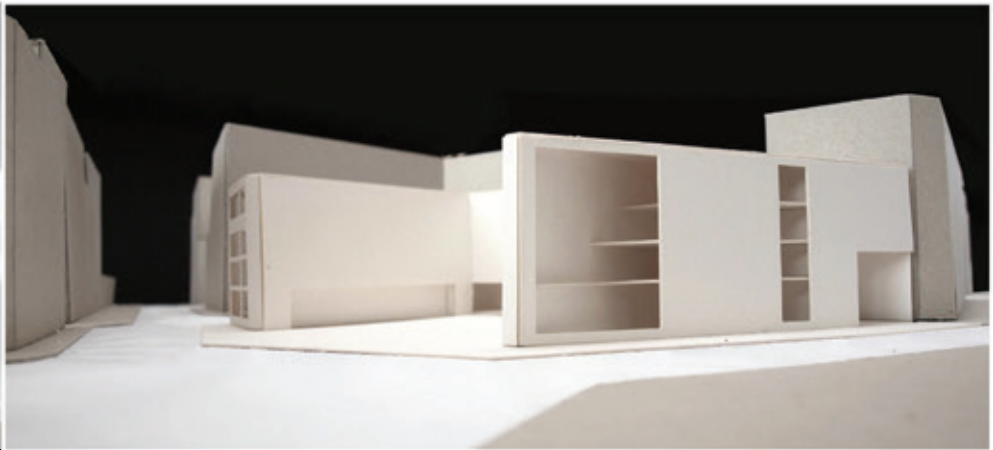

La Nau Ivanow és un edifici industrial, situat en un xamfrà de la trama de l'eixample i envoltat de construccions de més alçada, algunes de les quals deixen les parets mitgeres al descobert. D'altra banda, analitzant els usos de la actual Nau Ivanow, observem un àmbit privilegiat: la coberta, que destaca especialment per la seva funcionalitat com espai d'intersecció de diferents activitats.

Les múltiples possibilitats que obre aquest espai, conviden a explorar la coberta amb tot el seu potencial, no tan sols com un element d' expressió formal i volumètrica, sinó també com a element generador d'espais de relació i activitats a l'exterior.

La proposta parteix d'un volum màxim que busca desdibuixar els límits amb l'antiga Nau, adaptar-se a l'escala urbana propera, i minimitzar l'impacte de les mitgeres. El volum es buida des de l'interior, desencaixant les plantes i generant aquestes terrasses o cobertes actives, que es vinculen amb el programa de cada planta. El buidat s'orienta a sud buscant l'assolellament d'aquests espais exteriors.

La coberta plegada s'estén sobre l'edifici com a element aglutinador de la proposta, unint vell i nou. Els plecs d'aquesta coberta qualifiquen els espais interiors i doten els tallers de l'última planta d'una major alçada lliure.

El xamfrà es contempla com un punt molt important de l'emplaçament per la seva singularitat dins la trama urbana, i és per això que es deforma generant un espai previ entre el carrer i l'edifici, convertint-se d'aquesta manera en l'accés principal.

Per últim, la façana del passatge Bofarull actualment mancada d'interès, es deforma per desdibuixar la literalitat del carrer. Aquestes transformacions-deformacions, configuren els espais d'accés al conjunt.

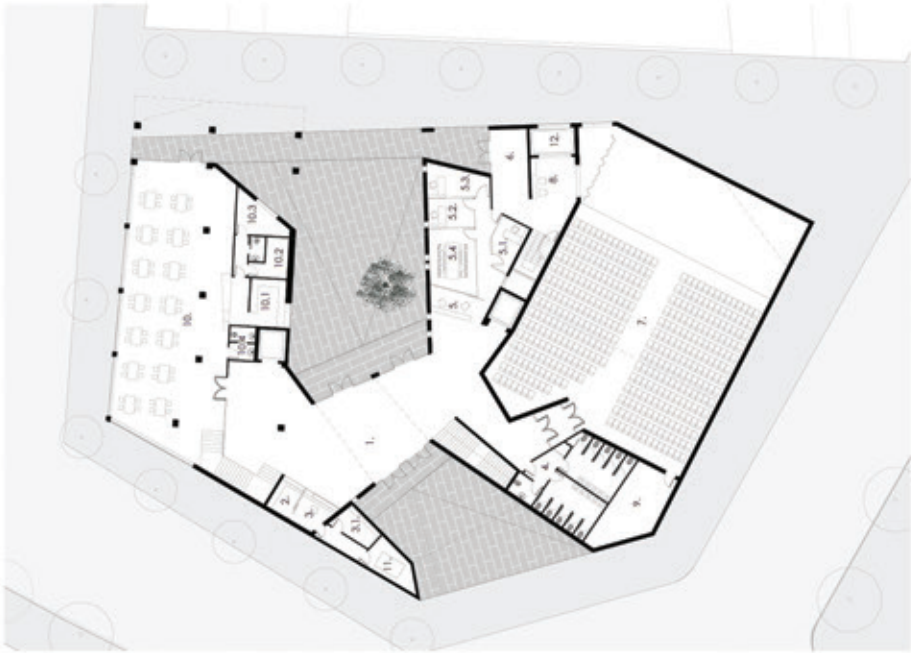

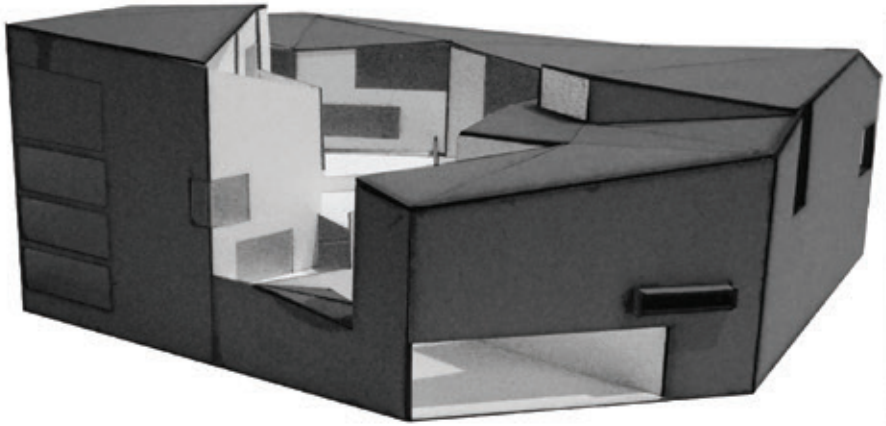

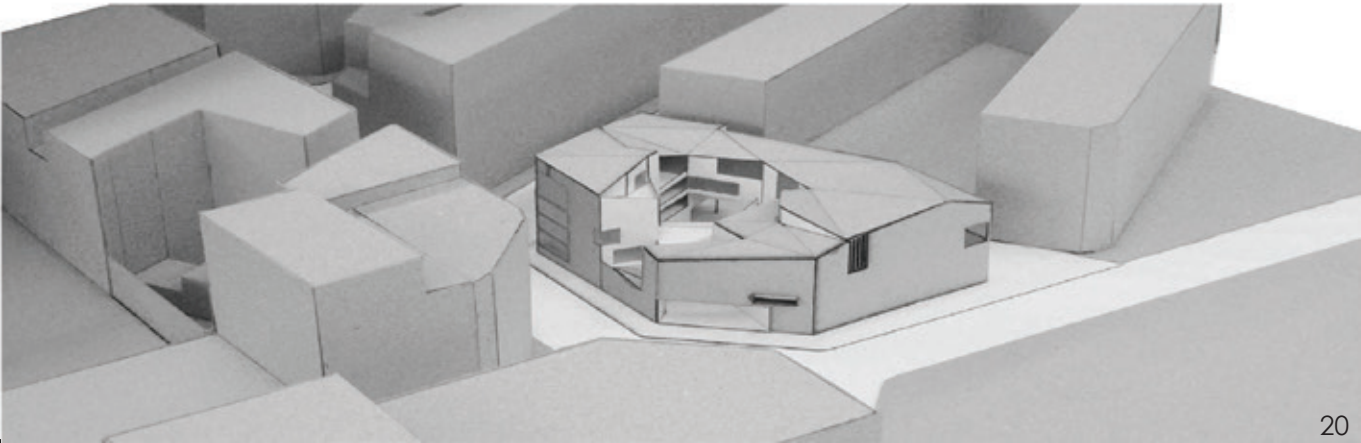

Com expressa el propi ús de l'edifici, el "Centre" Cultural IVANOW té una marcada tendència introspectiva, s'estructura de fora cap endins. Una mostra és el caràcter 'recluït' a l'exterior de les façanes dels carrers, en contrapunt al món interior. L'edifici implosiona i es descobreix per dins tal com succeeix per exemple a l'esberlar una síndria.

D'aquesta manera, la cara exterior del projecte, massissa i introvertida, evoca una sensació d'intriga i genera cossos entrants i sortints; discrets, agressius, que de sobte s'obren al peató amb escletxes de diferents escales que conviden a prosseguir el recorregut cap al Centre Cultural.

A partir del joc amb els volums; l'apilament, l'extrussió, o la macla entre els cossos, el projecte pretén generar una successió d'espais arquitectònics interessants que cusin les diferents parts del Centre i serveixin com a punt d'unió i de confluència entre les peces del programa.

D'aquest principi esdevé una posta en comú de totes les activitats mitjançant els espais diàfans interiors i la multiplicitat de vistes entrecreuades. Un dels més rellevants és l'exemple dels grans patis interiors: a diverses alçades i de planta canviant, estan destinats a la colonització per part dels artistes dels tallers, els clients del bar, els visitants de les exposicions, actors, tècnics, o el públic assistent a espectacles i altres esdeveniments.
Tots tenen en aquests espais el seu punt de trobada, de manera que comparteixen el mateix espai independentment de la tasca que estiguin desenvolupant.

L'interior esdevé un 'caos controlat', rebutja clarament els processos lineals en la seva creació i organització del programari, optant per crear el seu propi ordre i fent del lliure desplaçament per l'edifici un constant procés de descobri ment visceral dels seus racons.

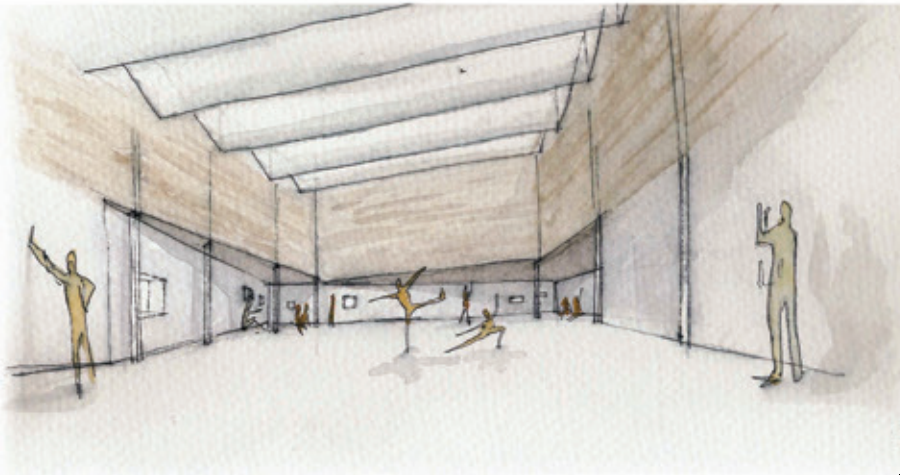

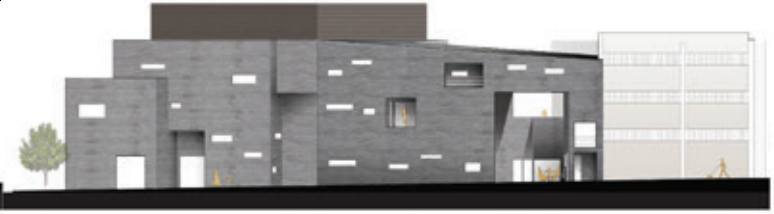

1
2
3

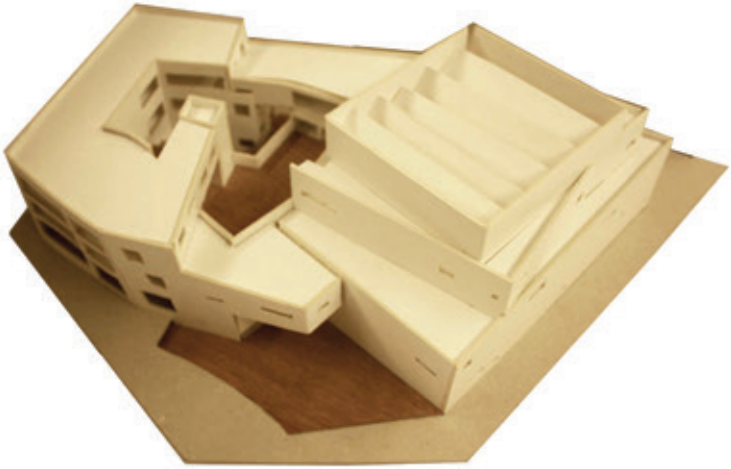

PERSPECTIVA
ACCÉS BOFARULL

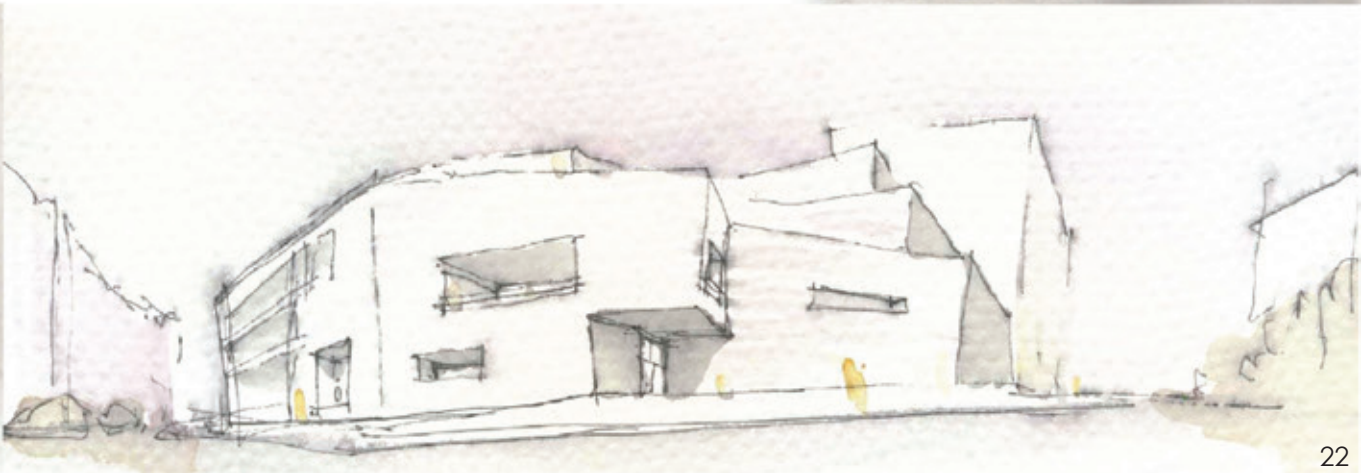

L'edifici pretén interpretar el lloc en base a l'estalvi energètic. Durant l'estiu, obrint la façana, s'aconsegueix un sistema de ventilació creuada natural, mentre que a l'hivern, al ser els rajos de sol més baixos, incideixen en el tancament interior dels tallers que, mitjançant la inèrcia tèrmica del material, acumularan i alliberaran calor, aconseguint en ambdós casos una temperatura propera al confort.

El volum dels tallers, és una peça amb una crugia mínima i conté 6 pisos d'alçada, que es tanquen amb una doble façana vidriada.
L'altre volum, el de la sala polivalent, per contra, és una peça que en planta baixa està rodejada per un perímetre de serveis, és a dir, els espais auxiliars de la sala la rodegen literalment, actuant al mateix temps de coixí de cara a la contaminació acústica del carrer, regida per la directriu més forta del solar, el xamfrà de l'Eixample. La pròpia existència de la sala crea una gran coberta que es converteix en la protagonista del projecte degut a la seva extensió i situació estratègica. Després de varis estudis d'assolellament és possible instal•lar una coberta enjardinada transitable, convertint-se en un espai d'estància verd amb vistes al barri. Al mateix temps s'instal•la als lluernaris de la sala polivalent un sistema de captadors de calor de tubs al buit per cobrir en bona part la demanda energètica de la climatització de l'equipament. El sistema escollit té molts avantatges respecte a altres sistemes de captació ja que al no tenir pèrdues per convecció s'aconsegueix augmentar el rendiment gairebé en un 50%. Atès que les plaques estan formades per tubs dobles de vidre amb una petita làmina reflectant en el seu interior, la llum pot passar filtrada a través d'ells, assumint aquesta doble funció de tamís i captador.

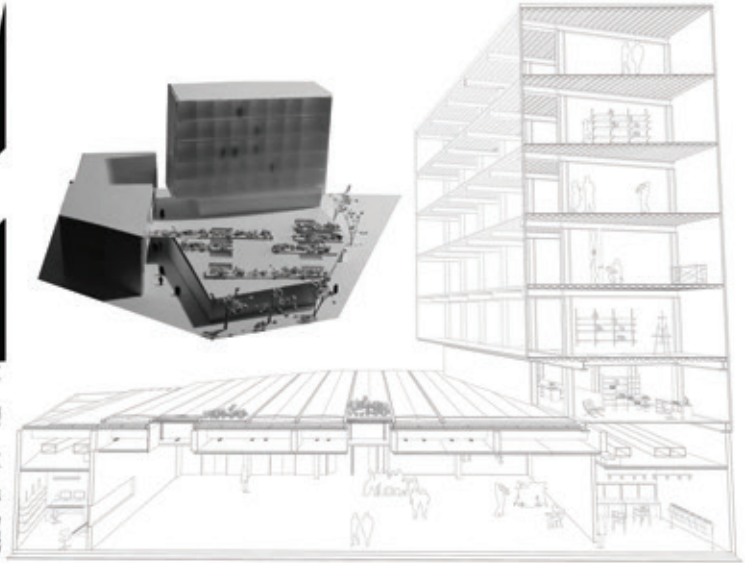

La Nau Ivanow es un centro cultural no convencional con muchísima influencia en el barrio de La Sagrera. Se trata de un lugar de expansión atendiendo a la nueva Estación de la Sagrera. Tanto los artistas como los ciudadanos, tienen la posibilidad de intercambiar en este lugar ideas, proyectos, pensamientos,... con lo cual el nuevo equipamiento debe dar cobijo a este programa destinado a los habitantes y artistas del barrio.

Se propone constituir un espacio público centralizado y delimitado por el edificio, con rasgos de la antigua edificación. En ese espacio como si de un torbellino se tratara, se exhibe el arte acercándolo al ciudadano.

Las formas utilizadas responden a diferentes variantes, intuiciones y obligaciones que el entorno impone. Se trata de una geometría compleja, con todas sus constricciones, es decir, movimientos, curvas, esquinas,... pretenden comunicar y entrever al usuario el funcionamiento interior de los edificios.

El edificio en planta baja trasciende una notable permeabilidad por tres puntos de acceso, separando así partes del programa que requieren una determinada autonomía entre ellas. En las plantas superiores se vuelve a fusionar la volumetría constituyendo una única unidad abocada a la centralidad del espacio público.

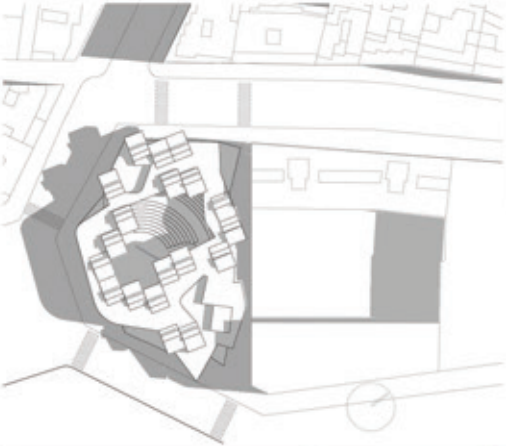

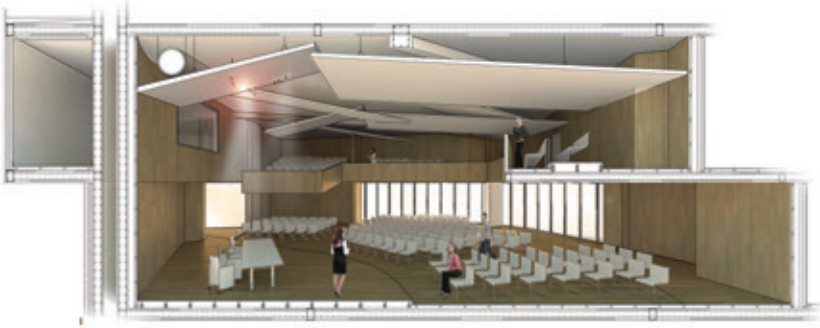

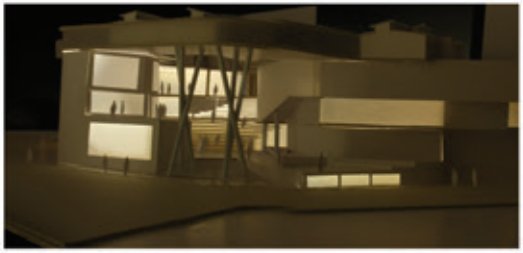

El projecte neix de la creació d'un espai públic cobert, d'entrada al recinte. Aquest està soterrat respecte la cota de carrer, i permet una interacció visual entre la gent externa i els usuaris de l'equipament.

El nucli de dinamització central es basa en la idea de crear un equipament introvertit, i a la vegada descentralitzat, tot creant diversos volums al seu voltant, que ofereixen una cara exterior opaca, i una façana interior completament vidriada. Aquests volums queden units entre ells a través d'una modulació idèntica dels seus elements, tant estructurals com de façana, que permeten una unitat arquitectònica i a la vegada facilitar enormement la seva construcció en sec.

El fet de col•locar un tancament exterior estructural, possibilita alliberar la planta de pilars dotant-la d'una major flexibilitat. La utilització d'aquest ritme de costelles aporta gran sobrietat al conjunt i a la climatització serveix de suport per a una coberta vidriada que aporta confort climàtic i lumínic a l'espai central i a tot el seguit d'espais que el rodejen i es serveixen d'ell.

Els espais de caire més públic estan a les plantes inferiors:
a la planta soterrada hi ha la recepció, la sala polivalent i la sala d'exposicions, amb un contacte directe amb el nucli central (foier). L'amfiteatre de la sala polivalent i el bar/restaurant es troben ubicats a la planta baixa, i creen una terrassa-mirador cap al foier. En aquesta mateixa planta,l coincidint amb l'edifici existent de la Nau Ivanow, es troben ubicats els camerins amb accés directe i independent a la sala polivalent, evitant així confrontacions de fluxos.
A les plantes superiors s'hi destinen les dependències més privades com són els tallers i les oficines del complexe, així com la sala d'assaig que té una forta vinculació amb l'espai de tallers.

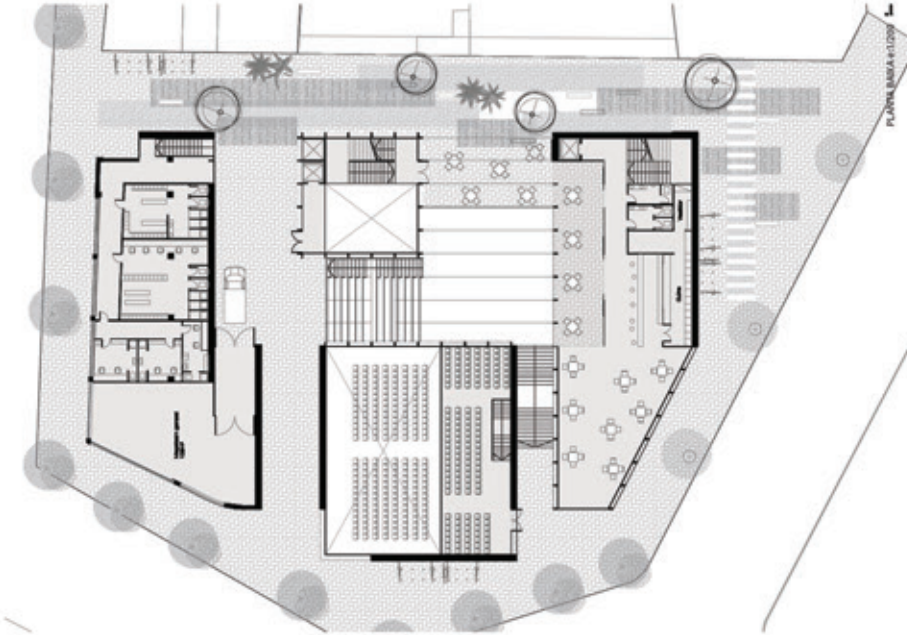

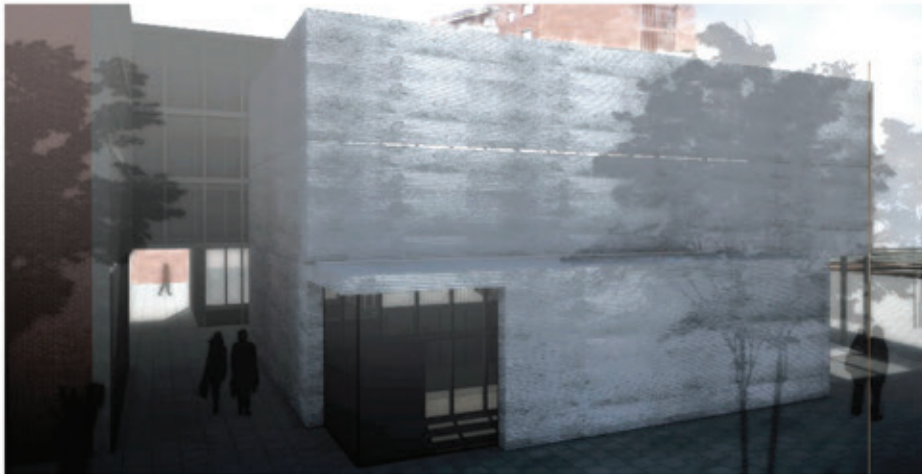

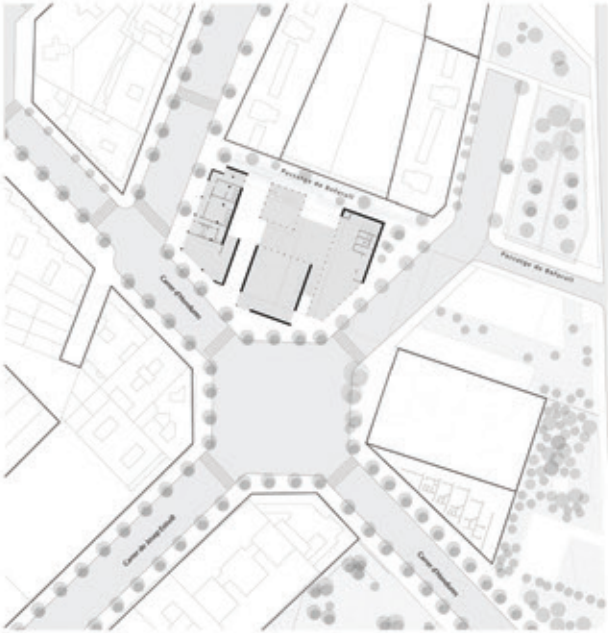
Faculté de Médecine
Faculté de Médecine
Cours d'Albrechts
Cours d'Albrechts
Cours de Gaulle-Gaulle
Cours d'Albrechts

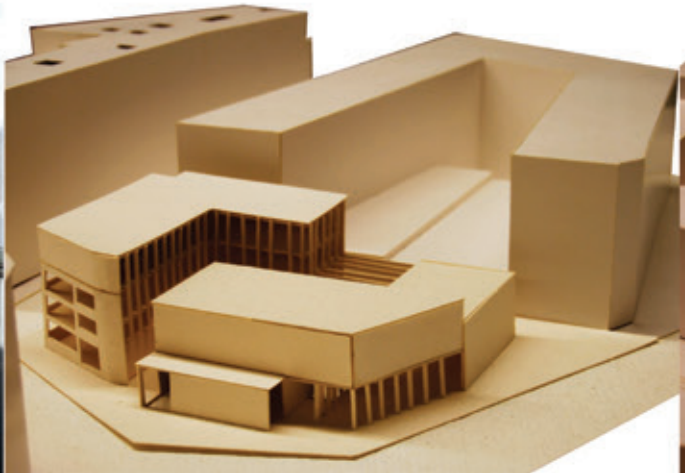

12 PROPOSTES
equipaments culturals a l'ateneu santboià

13 PROPOSTES
contribuir amb l'aigua a parís

9 PROPOSTES
equipaments culturals a la Sagrera de Barcelona